

СПЕЦІАЛЬНІ ТА ГАЛУЗЕВІ СОЦІОЛОГІЇ

УДК [[303.62-057.875:004.738.5]:378.014.6](477.83-25)"2024"

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.29>**Козаченко Ольга Олександрівна**

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри соціології

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

orcid.org/0009-0001-4745-5374**Калиняк Орислава Теодорівна**

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

orcid.org/000-0003-1174-9132**ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ:
УЯВЛЕННЯ ТА ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ МІСТА ЛЬВОВА**

Актуальність проблеми. Російсько-українська війна впливає на усі сфери суспільного функціонування, в тому числі і на освіту. Заклади вищої освіти змушені пристосовуватися до умов, в яких їм доводиться здійснювати свою діяльність. Студенти, як важливі суб'єкти навчальної діяльності, формують власні уявлення про освітній процес, а також мають певний досвід (не)адаптації до контексту війни росії проти України. Думка студентів про вищу освіту є важливою з огляду на можливість виявлення проблемних моментів, на які варто звернути увагу адміністрації закладів вищої освіти. **Метою дослідження** є виявлення особливостей уявлень студентів міста Львова щодо функціонування вищої освіти в умовах російсько-української війни, зосереджуючись на уявленнях про систему вищої освіти загалом та на особистому досвіді навчання у ЗВО. **Методи дослідження.** Стаття базована на результатах соціологічного дослідження, що було проведене в лютому-березні 2024 року методом онлайн опитування. В дослідженні взяло участь 470 студентів, які навчаються у закладах вищої освіти міста Львова. **Результати дослідження.** Авторське онлайн опитування студентів міста Львова продемонструвало, що більша частина респондентів вказують, що якість вищої освіти не погіршилася (63%), проте погоджуються з думкою, що повітряні тривоги негативно впливають на якість навчання (69%). На думку студентів (42%), в умовах війни є важливим розширення практики індивідуального навчання. Окрім того, студенти досить толерантно ставляться до системи пільг для вразливих в умовах війни категорій населення, а також до освітніх прав студентів та викладачів, які виїхали з України. Якщо розглядати особистий досвід навчання студентів, то більшість опитаних (67%) відчувають, що війна вплинула на них, проте водночас намагаються жити нормальним студентським життям (58%). На здатність студентів спокійно навчатися впливає загальний депресивний стан (40%), фінансові проблеми в родині, які змушують студентів працювати (25%), а також особисті травми (18%). Більша частина студентів (66%) відмовляються від російського контенту під час навчання, проте лише третина студентів активно розвиває в собі українську ідентичність, ще менше студентів активно займається волонтерською діяльністю, вчиться надавати першу медичну допомогу чи проходить навчання з військової підготовки.

Ключові слова: вища освіта, студенти, війна, заклади вищої освіти, уявлення.

Вступ. Російсько-українська війна є вагомим фактором впливу на функціонування вищої освіти в Україні, адже вона безпосередньо відображається на процесі навчання, соціокультурному та економічному контексті, психологічному стані студентів та викладачів тощо. В процесі адаптації вищої освіти до нових умов війни трансформується функціонування ЗВО, виникають цілком нові освітні правила, уявлення та практики. Окрім того, на організацію діяльності закладів вищої освіти впливає близькість лінії фронту, адже в тилкових областях навчання відбувається в більш стабільних умовах. Фокус авторського дослідження зосереджується на уявленнях студентів міста Львова щодо функціонування вищої освіти, що дає підстави виключити цілковито нестандартні умови, в яких перебувають ЗВО у регіонах, які наближені до лінії фронту.

Мета та завдання. Метою дослідження є виявлення особливостей уявлень студентів міста Львова щодо функціонування вищої освіти в умовах російсько-української війни. Загальна мета поділялася на два завдання, а саме: з'ясувати уявлення студентів м. Львова щодо особливостей системи вищої освіти загалом та власного досвіду навчання в контексті війни та умов, які вона створює.

Методи дослідження. Протягом лютого-березня 2024 року було проведене авторське соціологічне дослідження методом онлайн-опитування. Цільовою аудиторією були студенти, що навчаються у вищих навчальних закладах міста Львова (вибірка 470 осіб).

Результати. Загальні показники стану вищої освіти в Україні після повномасштабного вторгнення можна знайти в освітньо-аналітичному збірнику «Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи», який був виданий Інститутом освітньої аналітики, що підпорядковується МОН України в 2023 році [4]. В 2023 році вийшов звіт аналітичного центру «ОсвітАналітика» Київського університету імені Б. Грінченка за підтримки Фонду Конрада Аденауера «Вища освіта в Україні: зміни через війну». На основі відкритих джерел інформації автори звіту аналізують проблеми та виклики, публічну політику, напрями трансформації та відновлення системи вищої освіти [3]. Важливе соціологічне дослідження вищої освіти було також проведено в 2022 році в рамках проекту «Університети в облозі: виклики для української системи вищої освіти після повномасштабного вторгнення Росії в Україну», що реалізовувався Школою політичної аналітики НаУКМА у партнерстві з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти¹ [5].

Щоб зрозуміти особливості функціонування вищої освіти під час війни, авторами статті протягом лютого-березня 2024 року було проведене авторське соціологічне дослідження «Нові освітні практики в Україні» методом онлайн-опитування. Цільовою аудиторією були студенти, що навчаються у вищих навчальних закладах міста Львова. Загальна вибірка емпіричного дослідження, сконструйована методом основного масиву, становила 470 осіб, серед яких 60% – жінки, 40% – чоловіки. Розподіл студентів за курсом навчання наступний: 28% – 1 курс, 24% – 2 курс, 21% – 3 курс, 19% – 4 курс, 8% – магістри.

В рамках опитування було сформульовано низку тез, що стосувалися особливостей функціонування системи вищої освіти в контексті війни, а студентам було запропоновано відзначити усі тези, з якими вони погоджуються.

Результати авторського опитування демонструють, що 69% опитаних студентів погоджуються з думкою, що повітряні тривоги значною мірою впливають на якість навчання. Ці результати зрозумілі з огляду на те, що під час тривоги студенти та викладачі повинні переривати процес навчання та спускатися в укриття. Саме тому, зростає важливість створення належних умов в укриттях, де студенти могли б продовжувати навчальний процес під час повітряної тривоги. Варто зазначити, що повітряні тривоги як важливий бар'єр у навчанні відзначають не лише студенти. Наприклад, за результатами дослідження «Війна та освіта. 2 роки

¹ В межах дослідження було проведено онлайн-опитування студентів українських ЗВО (вибірка – 12 019 з 31 ЗВО державної форми власності), напівструктуровані індивідуальні інтерв'ю з представниками адміністрацій десяти університетів-кейсів та фокус-групові інтерв'ю зі студентством та викладач(к)ами.

Таблиця 1

Уявлення студентів м. Львова про функціонування системи вищої освіти

Тези щодо функціонування системи вищої освіти	% респондентів, які погодилися з відповідними тезами
Повітряні тривоги значною мірою впливають на якість навчання	69%
В умовах війни необхідно розширювати практику індивідуального навчання	42%
Війна значно погіршила якість вищої освіти, яку ви здобуваєте	37%
В умовах війни освіта потребує додаткового фінансування	25%
Студенти, які в умовах війни виїхали закордон, не повинні мати таких самих прав на отримання вищої освіти як ті, хто залишився в Україні	22%
Широка система пільг для вразливих в умовах війни категорій населення є несправедлива	15%
Викладачі, які в умовах війни виїхали закордон, не мають права викладати в українських навчальних закладах	3%

повномасштабного вторгнення»², проведеного 2024 року, серед учнів та батьків школярів про повітряні про як про бар'єр навчання говорять 47% та 51% відповідно, а з-поміж учительства та представництва адміністрації результати значно вищі – 75% і 87% [1, с. 15].

Згідно результатів проведеного онлайн опитування 63% студентів м. Львова не спостерігають, що війна погіршила якість освіти, яку вони здобувають, водночас третина опитаних студентів мають протилежну думку. З огляду на те, що дослідження проводилося у місті, яке знаходиться у тиловому регіоні, ця цифра вказує на певні проблеми з якістю освіти (в контексті її сприйняття студентами). На наш погляд, на такі уявлення студентів могли впливати повітряні тривоги, дистанційний формат навчання, відсутність доступу до начальних корпусів тощо. Наведемо результати іншого всеукраїнського соціологічного дослідження проведеного в рамках проекту «Університети в облозі: виклики для української системи вищої освіти після повномасштабного вторгнення Росії в Україну». Оскільки дослідження реалізовувалося з березня по червень 2022 року, то це дає нам певне бачення як функціонувала вища освіта в Україні одразу після повномасштабного вторгнення. На той час 48% студентів вважали, що якість освіти певним чином погіршилась, а 47% студентів не бачили змін у рівні якості освіти [5, с. 38].

Ще одним аспектом зацікавлення авторів дослідження було ставлення студентів до викладачів та інших студентів, які виїхали закордон. Отже, опитані респонденти достатньо лояльно ставляться до викладачів, які виїхали з України і не бачать причин в обмеженні їхніх прав на викладання в українських ЗВО. Натомість 22% опитаних вважають, що студенти, які в умовах війни виїхали закордон, не повинні мати таких самих прав на отримання вищої освіти як ті, хто залишився в Україні. Цікаво, що це певним чином контрастує з більшою підтримкою тези «В умовах війни необхідно розширювати практику індивідуального навчання», яку підтримує 42% опитаних студентів, адже часто можливістю індивідуального графіку навчання користуються саме студенти, які перебувають закордоном.

Згідно результатів опитування лише 15% респондентів вважають, що широка система пільг для вразливих в умовах війни категорій населення є несправедлива. Отже, більша частина респондентів підтримують пільги, які отримують УБД та їхні діти; діти, один з батьків яких загинув (пропав безвісти) у районі проведення АТО, бойових дій чи збройних конфліктів; діти зареєстровані як ВПО тощо.

Результати тесту χ^2 незалежності демонструють залежність між статтю студентів та їхніми уявленнями про навчання у вищій школі в м. Львові в умовах російсько-української війни. На рівні статистичної значущості 0,01 можемо стверджувати, що дівчата більше турбуються через

² У репрезентативному дослідженні взяли участь учні та учениці (віком 14+), батьки, вчителі та вчительки, представники та представниці адміністрацій закладів освіти та органів місцевого самоврядування, які компетентні відповісти на запитання щодо стану освіти в громаді. Загалом було опитано 1397 учнів та учениць, 1288 батьків, 1141 педагог та педагогиня, 146 представників та представниць адміністрацій шкіл, 64 представники та представниці органів місцевого самоврядування в усіх областях України.

повітряні тривоги в контексті того, що вони перешкоджають навчанню; дівчата також більше схильні до думки про необхідність розширення практики індивідуального навчання, а також більше вважають за потрібне введення додаткового фінансування для освітньої сфери.

З впевненістю 95% ($\alpha=0,05$) можемо стверджувати про залежність між тим, як хлопці та дівчата оцінюють погіршення якості власної вищої освіти, а також як процес здобуття освіти трактують студенти різних курсів. Відповідно до результатів дослідження, ствердно на це питання відповіли більше дівчата та студенти молодших курсів.

Курс, на якому навчаються студенти, відповідно до результатів тест χ^2 незалежності, впливає на уявлення студентів про погіршення навчання через повітряні тривоги (рівень статистичної значущості 0,01) та розуміння студентів того, що система пільг для вразливих категорій населення є несправедливою (рівень статистичної значущості 0,01).

В рамках проведеного авторського соціологічного дослідження авторів цікавив особистий досвід навчання у ЗВО в контексті російсько-української війни, тому одним із питань в онлайн анкеті було наступне: «Що із переліченого нижче властиве Вам впродовж останнього року (кількість обраних варіантів необмежена)?».

Результати авторського дослідження вказують на суперечливість у сприйнятті студентами м. Львова власного психологічного стану під час навчання у ЗВО. З одного боку, 58% опитаних намагаються жити нормальним студентським життям. З іншого боку, 67% опитаних вказують, що війна значною мірою змінила їхнє життя, 40% – не можуть спокійно навчатися через загальний депресивний стан, 18% – не можуть нормально вчитися через особисті травми, а 6% – не бачать сенсу вчитися, коли йде війна. На наш погляд, кількість студентів, які відчують загальний депресивний стан, що впливає на здатність навчатися (40%), вказує на проблеми з ментальним здоров'ям студентів, увагу якому могли б приділяти психологічні служби, які функціонують як структурні підрозділи у ЗВО. Допускаємо, що саме російсько-українська війна є важливим фактором, який впливає на такі результати опитування. Війна опосередковано впливає і на економічне становище студентів. Наприклад, 25% опитаних студентів м. Львова вказали, що вони менше навчаються, оскільки змушені працювати через складну фінансову ситуацію в родині.

На проблеми з психічним здоров'ям студентів вказують також результати інших досліджень. Наведемо дані соціологічного дослідження, що проводилося методом онлайн-опитування в травні 2022 року (вбірка 589 респондентів з 4-х українських університетів Києва, Харкова, Чернігова та Рівного). 98% респондентів відзначили погіршення свого психоемоційного стану зі скаргами на депресію (84%), виснаження (87%), самотність (52%), нервозність (84%) та гнів

Таблиця 2

Уявлення студентів м. Львова про особистий досвід навчання у ЗВО

Тези щодо особистого досвіду навчання студентів	% респондентів, які погодилися з відповідними тезами
Відчуваю, що війна значною мірою змінила моє життя	67%
Відмовляюся від російського контенту під час навчання	66%
Намагаюся жити нормальним студентським життям	58%
Старанно вчуся, бо якісна освіта допоможе мені реалізуватися	42%
Не можу спокійно навчатися через загальний депресивний стан	40%
Більше розвиваю в собі українську ідентичність	34%
Старанніше вчуся, бо хочу бути корисним своїй країні	31%
Менше вчуся, оскільки мушу працювати через складну фінансову ситуацію в родині	25%
Не можу нормально вчитися через особисті травми	18%
Проходжу підготовку з надання першої медичної допомоги	8%
Не бачу сенсу вчитися коли йде війна	6%
Менше вчуся, бо весь вільний час присвячую волонтерству	5%
Проходжу навчання з військової підготовки	4%

(77%). Студенти більше, ніж персонал, повідомляли в опитуванні про виснаження, почуття самотності, нервозності та гніву, а жінки частіше, ніж чоловіки, вказували на депресію, виснаження, самотність та нервозність [2].

На наш погляд, результати авторського дослідження, які вказують, що 66% студентів м. Львова відмовляюся від російського контенту під час навчання, також можуть бути зумовлені умовами повномасштабної російсько-української війни. Такі результати можна пояснити як свідомим вибором студентів, так і структурними обмеженнями, адже в навчальному процесі заборонено використовувати матеріали держави-окупанта. Вважаємо, що відмова студентів від російського контенту може бути важливим стимулом для науково-педагогічних працівників заповнити цю нішу якісним навчальним українським контентом.

Згідно результатів опитування 31% студентів декларують, що старанніше навчаються, бо хочуть бути корисним своїй країні. Проте, якщо розглядати активні дії студентів, які стосуються неформального навчання в контексті російсько-української війни, то лише невеличка частина студентів практикують такі дії. Наприклад, лише 34% опитаних респондентів більше розвивають в собі українську ідентичність, 8% – проходять підготовку з надання першої медичної допомоги, 4% – проходить навчання з військової підготовки. Також 5% студентів вказало, що менше навчаються, бо весь вільний час присвячую волонтерству.

Результати тесту χ^2 незалежності демонструють залежність між статтю студентів, курсом, на якому вони навчаються, та їхніми навчальними практиками у вищій школі в м. Львові в умовах російсько-української війни. На рівні статистичної значущості 0,01 ($\alpha=0,01$) можемо стверджувати, що дівчатам більше властиво намагання «жити нормальним студентським життям». Щодо курсу, то спостерігаємо тенденцію, за якою чим молодші студенти, тим більше вони намагаються нормалізувати своє життя. Із 99% впевненістю ($\alpha=0,01$) також можемо говорити про залежність між статтю та курсом навчання та прагненням до якісного навчання з метою подальшої реалізації – дівчата та молодші студенти частіше говорять про своє старанне та цілеспрямоване навчання. З таким самим рівнем впевненості 99% ($\alpha=0,01$) можемо вказувати на залежність між статтю та курсом навчання та вимушеною працею під час здобуття освіти. Однак якщо дівчата тут також більш активно проявили свою позицію, ніж хлопці, то більше залученими до роботи під час навчання є студенти старших курсів.

З впевненістю 99% ($\alpha=0,01$) можемо стверджувати про залежність між тим, як хлопці та дівчата почуваються у психологічному контексті, адже дівчата значно активніше говорять про те, що не можуть нормально навчатися через депресію та особистісні травми. Серед дівчат також більше побутує практика відмови від російського контенту. Окрім цього, саме дівчата частіше вказують на те, що російсько-українська війна змінила їхнє життя.

Висновки. Російсько-українська війна впливає на умови, в яких функціонують ЗВО та навчаються студенти. Узагальнюючи результати проведеного онлайн опитування студентів міста Львова, достатньо позитивно можна оцінити той факт, що більшість студентів не відчують, що якість вищої освіти погіршилася. Водночас для значної частини респондентів є важливим розширення практики індивідуального навчання під час війни. Оскільки опитані студенти погоджуються, що повітряні тривоги мають великий вплив на їхнє навчання, то адміністрації ЗВО важливо продумати як можна оптимізувати навчання під час вимушеної перерви. Окрім того, студенти досить толерантно ставляться до освітніх прав студентів та викладачів, які виїхали з України, а також толерують систему пільг для вразливих в умовах війни категорій населення.

Узагальнюючи результати дослідження, варто вказати, що більшість опитаних студентів відчують, що війна вплинула на них, проте водночас намагаються жити нормальним студентським життям. На здатність студентів спокійно навчатися впливає загальний депресивний стан, що також може бути предметом активнішої роботи психологічних служб, що функціонують в ЗВО. Достатньо позитивно можна оцінити той факт, що більша частина студентів відмовляються від російського контенту під час навчання, а тому варто активізувати зусилля для наповнення цієї ніші вартісним українським контентом. Водночас, зауважимо, що за

результатами дослідження лише невелика частина студентів м. Львова активно розвиває в собі українську ідентичність, займається волонтерством, вчиться надавати першу медичну допомогу чи проходить навчання з військової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення. Бриф за результатами дослідження, Київ, 2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/02/10/Bryf.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf>
2. Kurapov A., Pavlenko V., Drozdov A., Bezliudna V., Reznik A., Isralowitz R. Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*, 28(2), 2022, 167–174. URL: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>
3. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>
4. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ: Інститут освітньої аналітики, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
5. Осипчук А., Яковлев М., Суслов А., Усачова В., Шалімов С. Університети під час війни: від закладу освіти до соціальної місії. Київ: Школи політичної аналітики НаУКМА, 2022. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c20b0b6d-be52-4b0b-8544-2fbdbc4850dd/content>

REFERENCES

1. Viina ta osvita. 2 roky povnomasshtabnoho vtorhnennia. Bryf za rezultatamy doslidzhennia. (2024) [War and Education: Two Years of Full-Scale Invasion. Briefing on Research Results]. Kyiv. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2024/02/10/Bryf.Viyna.ta.osvita.Dva.roky.povnomasshtabnoho.vtorhnennya.2024.ukr-10.02.2024.pdf> [in Ukrainian]
2. Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A., & Isralowitz, R. (2022). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*, 28(2), 167–174. <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>
3. Nikolaiev Ye., Rii H., Shemelynets I. (2023). Vyshcha osvita v Ukraini: zminy cherez viinu: analitychnyi zvit. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka [Higher Education in Ukraine: Changes Due to War: Analytical Report.]. 93 s. URL: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> [in Ukrainian]
4. Osvita v umovakh voiennoho stanu: vyklyky, rozvytok, povoienni perspektyvy. Informatsiino-analitchnyi zbirnyk. (2023). [Education in Times of Martial Law: Challenges, Development, Post-War Perspectives] Kyiv: Instytut osvitnoi analityky. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> [in Ukrainian]
5. Osypchuk A., Yakovliev M., Suslov A., Usachova V., Shalimov S. (2022). Universytety pid chas viiny: vid zakladu osvity do sotsialnoi misii [Universities during wartime: from educational institution to social mission]. Kyiv: Shkoly politychnoi analityky NaUKMA. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c20b0b6d-be52-4b0b-8544-2fbdbc4850dd/content> [in Ukrainian]

Kozachenko Olha Oleksandrivna

Candidate of Sociological Sciences,
Associate Professor at the Department of Sociology
Ivan Franko Lviv National University,
1, Universytetska str., Lviv, Ukraine
orcid.org/0009-0001-4745-5374

Kalynyak Oryslava Teodorivna

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Sociology
Ivan Franko Lviv National University
1, Universytetska str., Lviv, Ukraine
orcid.org/000-0003-1174-9132

HIGHER EDUCATION IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: PERCEPTIONS AND PRACTICES OF STUDENTS OF THE CITY OF LVIV

Problem. *The Russian-Ukrainian war affects all spheres of social functioning, including education. Higher education institutions are forced to adapt to the conditions in which they have to operate. Students, as important subjects of educational activity, form their own perceptions of the educational process and have certain experiences of (non)adaptation to the context of the war of Russian Federation against Ukraine. The opinion of students about higher education is important in terms of identifying problematic aspects that the administration of higher education institutions can address. Purpose is to identify the features of the perceptions of students in the city of Lviv regarding the functioning of higher education in the conditions of the Russian-Ukrainian war, focusing on perceptions of the higher education system in general and on personal experiences of studying in higher education institutions. Methods.* *The author's research is based on the results of a sociological study conducted in February-March 2024 using an online survey method. The study involved 470 students studying at higher education institutions in the city of Lviv. Results.* *The author's online survey of students in the city of Lviv showed that the majority of respondents indicated that the quality of higher education has not deteriorated (63%), but agreed that air raid alarms negatively affect the quality of education (69%). According to students (42%), it is important to expand the practice of individual learning in wartime conditions. In addition, students are quite tolerant of the system of benefits for vulnerable categories of the population in wartime conditions, as well as the educational rights of students and professors who have left Ukraine. Considering the personal experience of students, most respondents (67%) feel that the war has affected them, but at the same time, they try to live a normal student life (58%). The ability of students to study calmly is influenced by the general depressive state (40%) and personal traumas (18%). Most students (66%) refuse Russian content during their studies, but only a third of students actively develop their Ukrainian identity, even fewer students actively engage in volunteering, learn to provide first aid, or undergo military training.*

Key words: *higher education, students, war, higher education institutions, perceptions.*